

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

CURRENT TRENDS AND PROBLEMS OF BANKING INVESTMENT IN UKRAINE

УДК 336.71

<https://doi.org/10.32843/infrastuct41-46>

Побоча К.П.

к.е.н., доцент кафедри
фінансових ринків
Університет державної податкової
служби України

Білюк В.А.

студент
Університет державної податкової
служби України

Гарник М.О.

студент
Університет державної податкової
служби України

Robocha Kateryna

University of State Tax Service of Ukraine

Biliuk Viktoriia

University of State Tax Service of Ukraine

Harnyk Marianna

University of State Tax Service of Ukraine

У публікації наведено ключові проблеми здійснення інвестування вітчизняними банківськими установами, що приводять до стримування банківського інвестування в країні. Стаття містить аналіз банківського інвестування за період 2012–2018 років, що дає можливість виявити тенденції у сфері інвестування банками, визначити вартість інвестиційного портфеля банківських вітчизняних установ, виявити пріоритетні напрями вкладення інвестиційних ресурсів. Акцентовано увагу на перспективних напрямках подолання проблем щодо здійснення інвестування банківськими установами України. У період кризових процесів у країні важливо своєчасно виявляти і долати проблемні аспекти у сфері банківського інвестування. Серед основних напрямів подолання проблемних аспектів пропонуються заходи щодо запровадження напрямів податкового стимулювання банківського інвестування, посилення заходів державного впливу щодо мінімізації ризиковості, а також збільшення прибутковості здійснення інвестування банківськими установами в Україні.

Ключові слова: інвестиції, банківські установи, банківська інвестиційна діяльність, банківське інвестування, фінансові інвестиції банків, інвестиційний портфель банків.

В публикации приведены ключевые проблемы осуществления инвестирования

банковскими учреждениями, приводящие к сдерживанию банковского инвестирования в стране. Статья содержит анализ банковского инвестирования за период 2012–2018 годов, дает возможность выявить тенденции в сфере инвестирования банками, определить стоимость инвестиционного портфеля банковских отечественных учреждений, выявить приоритетные направления вложения инвестиционных ресурсов. Акцентировано внимание на перспективных направлениях преодоления проблем в осуществлении инвестирования банковскими учреждениями Украины. В период кризисных процессов в стране важно своевременно выявлять и преодолевать проблемные аспекты в сфере банковского инвестирования. Среди основных направлений преодоления проблемных аспектов предлагаются меры по внедрению направлений налогового стимулирования, усилению мер государственного воздействия по минимизации рискованности, а также увеличению прибыльности осуществления инвестирования банковскими учреждениями в Украине.

Ключевые слова: инвестиции, банковские учреждения, банковская инвестиционная деятельность, банковское инвестирование, финансовые инвестиции банков, инвестиционный портфель банков.

The attention is focused on perspective directions of overcoming problems concerning realization of investments by banking institutions of Ukraine. The article contains an analysis of banking investment for the period from 2012 to 2018, which gives an opportunity to identify trends in the field on investing by banks, identify priority areas of investment resources. Among the main areas for overcoming problematic aspects are offered measures to introduce directions of tax incentives for bank investing, strengthening government measures to minimize risk, and doing investing by banking institutions in Ukraine. The international experience shows that banking institutions act as financial intermediaries through performing the investment activity during the usage of accumulated investment potential. But, in modern conditions of national financial market development, the aggregate investment potential of banking institutions doesn't deal visible influence on the investment processes in national economy. The economy of Ukraine needs the investment to deal with crisis processes in it and to start the process of effective economic development. The perspective source of investment resources is the banking institutions. In article we grounded that banking institutions, despite some development problems on the national financial services market, have the potential for investment activities. But, the economic and political instability, high level of investment risks, lack of tax stimulus, guarantees and governmental support have the negative influence on investment activities in whole and on investment activities of banking institutions in particular. The article is devoted to the tendencies, problems and perspectives of investment activities of banking institutions on the financial market of Ukraine. Also we defined the factors that restrain the development of investment activity of banking institutions in Ukraine and made the proposals on dealing with outlined key problems of investment activity of banking institutions in Ukraine. As result of performing these recommendations, Ukraine will get the powerful source of investment resources. Attention is emphasized on the paths of tax incentives for banking investment, strengthening of state influence on risk reduction and increase of profitability realization of investment activity by domestic banking institutions.

Key words: investments, banking institutions, banking investment activity, banking investing, financing investments of banks, investment portfolio of banks.

Постановка проблеми. За останнє десятиріччя вітчизняний банківський сектор зазнавав значних потрясінь. Так, на протязі 2012–2018 рр. спостерігалось скорочення не лише споживчих кредитів населенню, але і депозитів вкладників. Найбільшого удару в Україні банківська система зазнала у 2014 році, коли загальна кількість банків скоротилася вдвічі. Це спонукало до того, що в результаті банки не лише перестали отримувати прибутки від проведення кредитування фізичних і юридичних осіб, але й позбулися можливості накопичувати капітал за рахунок коштів своїх клієнтів. Така ситуація виникла через безліч різноманітних причин, однак ключовими з них були політичні й

економічні проблеми, що пов'язані з розгортанням військових дій на сході України. Нині саме проведення інвестиційної діяльності банківськими установами може виступити альтернативою кредитування. Інвестиції сприяють створенню умов для розширеного відтворення, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, здійснення структурних перетворень у країні, вирішення соціально-економічних проблем. Одним із найважливіших напрямів діяльності банку є ефективно здійснення формування й управління його інвестиційним портфелем. Якісно сформований інвестиційний портфель банківської установи забезпечує ліквідність, платоспроможність і надійність

діяльності банку. Ця умова є важливою для залучення надійних акціонерів, підприємств, організацій, установ, населення, що й формує клієнтську базу банку. Нині інвестиційний портфель банку виступає тим критерієм, який дає змогу стверджувати про якість політики банку, про його конкурентоспроможність, здатність протистояти впливу різноманітних зовнішніх чи внутрішніх чинників. Дослідження сучасних тенденцій та проблем банківського інвестування є надзвичайно актуальним завданням для подолання проблемних аспектів і підвищення ефективності функціонування всієї банківської системи країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження інвестиційної діяльності банків посідають вагоме місце у наукових працях вітчизняних учених: А.Ф. Андросова, О.І. Береславської, О.М. Воронкової, О.Д. Гордей, М.О. Житаря, Л.Г. Кльоби, М.О. Кужелева, Л.В. Левченко, С.В. Леонова, Т.В. Майорової, О.В. Озерчук, Б.І. Пшик, Я.А. Танчак та інших. Однак, незважаючи на велику кількість публікацій у наукових та науково-практичних виданнях, проблеми інвестування вітчизняними банківськими установами залишаються не вирішеними і потребують уваги у подальших дослідженнях щодо перспективних напрямів їх вирішення.

Постановка завдання. Метою написання статті є поглиблення теоретичних і методичних положень управління інвестиційною діяльністю банків в Україні, визначення проблем, а також перспективних напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Нині стан у банківській інвестиційній діяльності вказує на незначну активність розвитку у цій сфері через певні причини, які стосуються не лише загального рівня розвитку вітчизняної економіки, але і рівня розвитку банківської системи загалом.

Ключовими причинами того, що банківські установи не зацікавлені у здійсненні фінансування інвестиційних проектів, є: високі ризики, розбіжності термінів ресурсної бази і термінів реалізації інвестицій, незначне державне стимулювання проведення інвестиційної діяльності банківськими установами.

Обсяги інвестиційних засобів банківських корпорацій на вітчизняному фінансовому ринку характеризується, перш за все, обсягами інвестиційних портфельів, що визначає основний складник сформованих активів банків та векторів його основної діяльності з метою одержання доходу. Фундаментом для збільшення інвестиційного потенціалу банківських корпорацій є саме валові заощадження. Тому необхідно визначити й охарактеризувати сучасний стан інвестиційної діяльності банківських корпорацій. Здійснений аналіз структури залучення інвестиційних ресурсів в національну економіку [1] свідчить про те, що на початку 2018 року динаміка показників величини залучених інвестицій саме через вітчизняний фондовий ринок є нижчим, ніж показник величини залучених довгострокових кредитів (рис. 1). На початку 2018 року відбувалося зростання рівня величини залучених довгострокових кредитів банків на 139,25 млрд грн порівняно з подібним періодом 2017 року.

Однак із позитивними змінами для банківських корпорацій є негативні умови для вкладення у довгострокові цінні папери підприємств, величина яких на протязі останніх трьох років різко знизилася й на початок 2018 року дорівнювала 5,52 млрд грн. З метою детального аналізу інвестиційного портфеля банків необхідно взяти за основу цінні папери в торговому портфелі банків та цінні папери в портфелі банків на продаж (табл. 1.).

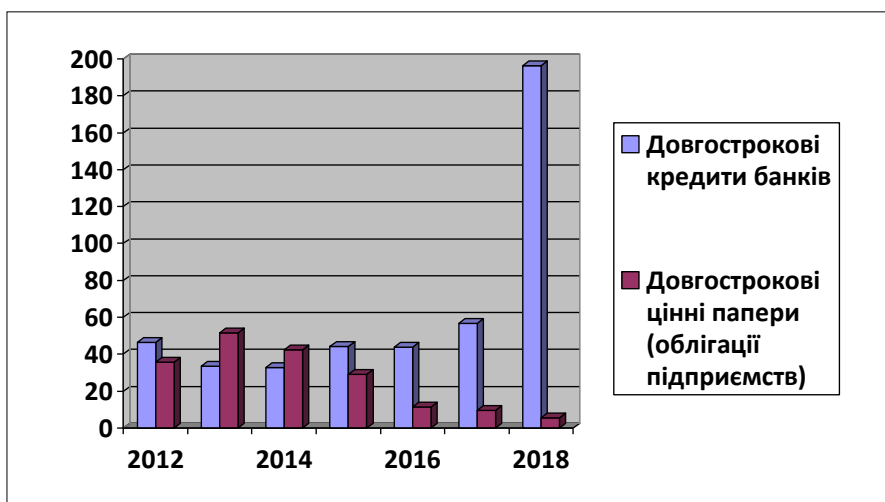

Рис. 1. Залучення інвестицій в економіку України у 2012–2018 рр., млрд грн.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [2; 3]

Аналіз структури торгового портфеля банків свідчить про те, що кількість цінних паперів у торговому портфелі банків має позитивну тенденцію.

Найнижчий показник цінних паперів у торговому портфелі вітчизняних банків був після кризового 2012 року [2]. Це спричинено тим, що у посткризовий період ціни на цінні папери були низькими і нестабільними, хоча тепер порівняно з 2012 р. обсяги цінних паперів у торговому портфелі банківських установ збільшилися у 7 разів.

Цінні папери в портфелях банків на продаж стрімко зросли, починаючи з посткризового періоду: на 2017 рік відбулося зростання у 5 разів., а на початку 2018 року – у 8,6 раза. Аналізуючи показники динаміки вартості цінних паперів у портфелі банківських корпорацій за 2010 – початок 2018 рр. (рис. 2) [4], необхідно виділити такі періоди змін вартості інвестиційного портфеля установ банків. У період 2011 року вкладення фінансових ресурсів банків у цінні папери мали незначну, але низхідну динаміку, а в 2012 році темп їхнього приросту у портфелях банків збільшився удвічі (приріст в абсолютному значенні – 44 224 млн грн.). Така ж тенденція зберігається і сьогодні.

У період 2011 року вкладення фінансових ресурсів банків у цінні папери мали незначну, але низхідну динаміку, а в 2012 році темп їхнього приросту у портфелях банків збільшився удвічі (приріст в абсолютному значенні – 44 224 млн грн.).

Така ж тенденція зберігається і сьогодні. Станом на початок 2018 вартість портфеля цінних паперів банків України становила 332 273 млн грн. Однак значне збільшення вартості портфеля цінних паперів банківських корпорацій, що відбувалося протягом досліджуваних років, ніяким чином не вплинуло на зростання частки вкладень банківських установ у цінні папери в їхніх загальних активах. Згідно з даними НБУ [2], що наведені в табл. 2, тенденція залишається досить низькою.

Банківська інвестиційна діяльність за аналізований період характеризується зменшенням частки наданих кредитів та зростанням показника вкладень у цінні папери [5]. Тенденція до нарощення обсягів і частки інвестиційного портфеля в активах банківських корпорацій є досить стабільною.

Вкладаючи грошові засоби в цінні папери, банківські установи, таким чином, уникають появи кредитних ризиків. Необхідно також зазначити, що обсяги кредитних засобів на початку 2018 року перевищували обсяги вкладень у цінні папери майже у 3,0 рази. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності засвідчує [4], «що вітчизняні банки ще недостатньо відводять увагу інвестуванню власних коштів та проведенню операцій як професійні учасники на ринку цінних паперів». Зокрема «нині фондовий чинник не розглядається комерційним банківським сектором України як один з основних у системі аналізу його стратегічної

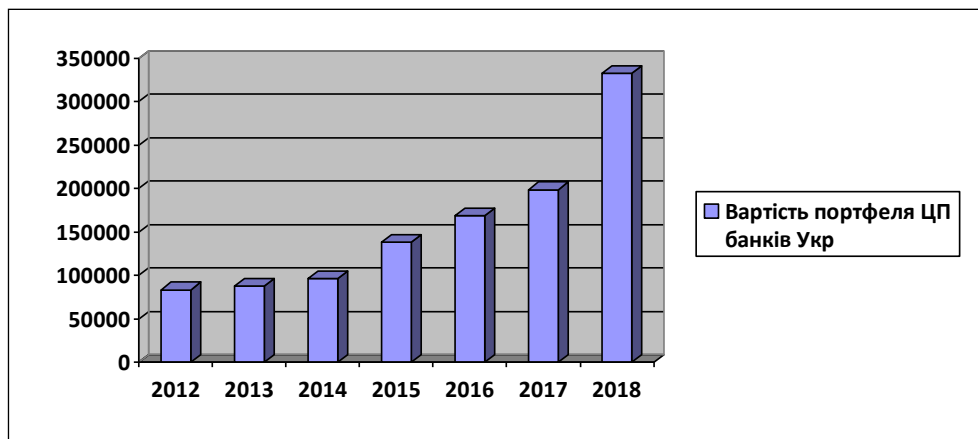

Рис. 2. Вартість портфеля цінних паперів вітчизняних банків у 2012–2018 рр., млн грн.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [2; 3]

Таблиця 1

Обсяги інвестицій у цінні папери банків України упродовж 2012–2018 рр. (млн грн.)

Види портфелів цінних паперів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Торговий портфель	2791,60	7623,98	11687,55	17462,60	9829,00	20117,58	53647,21
Портфель цінних паперів на продаж	27705,19	61969,19	65703,25	72897,75	120983,19	138973,56	238129,64

Джерело: [2]

Активи банків України за вкладеннями у цінні папери у 2012 – 2018 рр.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Загальні активи, млрд грн.	1090,2	1211,5	1269,9	1408,7	1520,8	1571,4	1737,3
Вкладення в цінні папери, млрд грн.	83,6	87,7	96,3	138,3	168,9	198,8	332,3
частка, %	7,66	7,24	7,60	9,82	11,11	12,65	19,20
Надані кредити, млрд грн.	755,0	825,3	815,3	911,4	1006,4	965,1	1005,9
частка, %	69,25	68,12	64,30	64,70	66,18	61,42	58,11

Джерело: [2]

конкурентоспроможності» [5]. Невиправдано низькою є роль банківського сектору як інвестора національної економіки. За останні роки можна простежити тенденцію до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж, що у теперішньому стані фінансової нестабільності може негативно вплинути на функціонування фондового ринку і на фінансову стійкість банківського сектору. Крім того, помітна низька диверсифікація портфеля цінних паперів банків України за видами фінансових інструментів.

Найбільшу кількість інвестицій становить портфель цінних паперів на продаж. Це і зрозуміло, адже банк будь-яким методом хоче отримати прибуток за найменших затрат. Вартість вкладання в цінні папери збільшується з кожним роком, проте і сама частка вкладання також збільшується. Тому можна сказати, що вітчизняні банки ще не досить уваги приділяють інвестуванню власних коштів та проведенню операцій як професійні учасники на ринку цінних паперів. Нині фондовий чинник не розглядається банківським сектором України як один з основних у системі аналізу його стратегічної конкурентоспроможності. Щодо вибору стратегії розвитку інвестиційної діяльності такий процес банку полягає в оптимальному розширенні альтернативних можливостей формування і реструктуризації інвестиційного портфеля на основі раціонального, ефективного та легітимного подолання інституційних, адміністративних і ринкових обмежень [6]. При цьому правомірне подолання інституційних обмежень можливе на основі покращення показників банківської діяльності, які виступають регулюючими параметрами величини регулятивного капіталу, якості портфеля активів і інших, а також формування інвестиційного портфеля, що представляє максимальний запас щодо встановлення нормативів у майбутньому. Основною метою стратегічного процесу прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків є забезпечення національної економіки інвестиційними ресурсами за умови збереження реальної вартості власного капіталу банку від впливу інвестиційних ризиків на основі ринкової, інституційної й адміністративних складових частин.

Економіка України потребує значних інвестиційних ресурсів, до найбільших джерел яких належать банки. Одним зі способів банківських інвестицій є формування та управління інвестиційним портфелем банку, за допомогою якого забезпечується оптимальне для нього співвідношення дохідності та ризику інвестицій. Оскільки всі інвестиції розрізняються за рівнем дохідності та ризику, їхні можливі сполучення в портфелі змінюють ці характеристики, а за умови оптимального їх поєднання можна значно знизити його ризик. Загальний розмір інвестиційного портфеля вітчизняних банків визначає сукупну суму фінансових та реальних інвестицій банківського ринку України [7; 8]. З огляду на це, інвестиційна діяльність банків потребує детального аналізу динаміки та структури операцій протягом визначеного в подальшому дослідженні часового лага з метою отримання інформації про загальний стан ринку фінансових та реальних інвестицій та шляхів його подальшого розвитку в Україні.

Висновки з проведеного дослідження. Для розв'язання окреслених проблем необхідно: підтримувати розвиток ринку банківських послуг, зокрема інвестиційних, які зближують фінансовий і реальний сектори економіки, сприяють надходженню вільних фінансових ресурсів до підприємців, а для банків розширюють джерела їх доходів; стабілізувати політичний та економічний стан у країні; забезпечити залучення максимального обсягу власних інвестиційних ресурсів у проекти банків; сприяти розвитку послуги інвестиційного менеджменту, який є інструментом залучення ресурсів; активізувати й стимулювати державну підтримку створення інвестиційних банків та інвестиційно-банківських інститутів в Україні; об'єднати українські інвестиційні банки в консорціуми за участю зарубіжних банків, визнаних професіоналами у сфері інвестиційно-банківського бізнесу на міжнародному фінансовому ринку для успішнішого функціонування; залучити іноземних та вітчизняних інвесторів.

Також одним із основних напрямів створення ефективної системи управління банківською інвестиційною діяльністю слід вважати використання процесного підходу, в межах якого застосовується

концепція реінжинірингу бізнес-процесів. Основною в цій концепції є оптимізація бізнес-процесів. Саме тому процес управління банківською інвестиційною діяльністю запропоновано розглядати як забезпечення банківського інвестиційного бізнесу всіма необхідними ресурсами та організацію технологічного циклу інвестування загалом, включаючи розроблення нових й удосконалення наявних технологій, продуктів і послуг, зокрема обслуговування клієнтів належної якості, використання сучасних технічних засобів і методів зв'язку.

Підсумовуючи, варто зазначити, що операції банків із цінними паперами мають як позитивні, так і негативні наслідки. Для нівелювання останніх доцільно вжити такі заходи: відновити довіру до державних цінних паперів із боку населення, збільшити обсяги випуску й обігу облігацій внутрішніх і зовнішніх позик, державних казначейських зобов'язань; ввести нормативи ліквідності цінних паперів, зменшивши мінімальні відрахування до страхових резервів емітента; посилити контроль за рівнем професійної підготовки працівників інвестиційних інститутів; здійснювати оцінювання можливостей залучення нових цінних паперів у майбутньому; визначати перспективи цінних паперів та налагодження зв'язків з їх емітентами; обмежити кількість емітентів власних цінних паперів у період їх емісії з метою попередження надмірно ризикових операцій з інвестиціями; запровадити пільговий порядок оподаткування доходів за цінними паперами.

З метою вдосконалення державного регулювання та нагляду за здійсненням банками операцій на ринку цінних паперів, який є частиною фінансового ринку, пропонуються: системна розбудова наявних регуляторів (Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг) шляхом посилення їхньої незалежності; створення окремого мегарегулятора; створення мегарегулятора при Національному банку України; запровадження двох окремих органів регулювання та нагляду.

Кожний із вказаних напрямів має переваги та недоліки, які слід урахувати під час прийняття остаточних рішень Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України. Наша держава прагне вийти на рівень європейських країн, отже, для покращання банківських операцій, пов'язаних із ринком цінних паперів, потрібно орієнтуватися на європейську модель управління фондовим ринком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кужелев М.О., Житар М.О. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 176 с.

2. Огляд банківського сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (дата звернення: 23.03.2020).

3. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2019. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2019-roku> (дата звернення: 25.03.2020).

4. Леонов С.В. Банківське інвестування: взаємозв'язок економічних категорій. Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ. 2018. Том 1. С. 59–61.

5. Озерчук О.В. Управління інвестиційним портфелем банків в Україні: теоретичні та прикладні аспекти. Наукові праці НДФІ. 2019. № 1 (86). С. 85–100.

6. Марченко О.В., Золотопуп Ю.М. Оцінка кредитно-інвестиційної діяльності банку. Науковий журнал «Молодий вчений». № 2(42). 2017. С. 283–287.

7. Побоча К.П. Податкове стимулювання банківського інвестування в Україні. Причорноморські економічні студії: науковий журнал. 2018. Одеса, Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій. Випуск 36. Частина 2. С. 99–202.

8. Воронкова О.М., Гордей О.Д. Суспільно-політичні аспекти податкового менеджменту в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2014. № 2. Ірпінь, УДФСУ. С. 47–56.

REFERENCES:

1. Kuzheljev M.O., Zhytar M.O. (2016) Finansova ghnuchkistj pryjnattja rishenj v investycijnij dijajlnosti bankiv: monografija. [Financial decision-making flexibility in banks' investment activities: monograph] Kyjiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)

2. Ohliad bankivskoho sektoru Ukrainy. [Overview of the Ukrainian banking sector] URL: <https://bank.gov.ua/statistic> (accessed 23 March 2020).

3. Zvit pro finansovu stabilnistj. Ghrudenj 2019. [Financial stability report. December 2019] URL: <https://bank.gov.ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2019-roku> (accessed 25 March 2020).

4. Leonov S.V. (2018) Bankivskie investuvannja: vzajemozv'jazok ekonomichnykh kategorij. [Banking: the relationship of economic categories]. Proceedings of the Suchasni problemy innovacijnogho rozvytku derzhavy. (Ukrainian, Dnipropetrovsjk. November 30. 2018). Dnipropetrovsjk. Vol. 1. pp. 59–61.

5. Ozerchuk O.V. (2019) Upravlinnja investycijnym portfelem bankiv v Ukraini: teoretichni ta prykladni aspekty. [Managing the investment portfolio of banks in Ukraine: theoretical and applied aspects]. Naukovi pracj NDFI. No.1 (86). pp. 85–100.

6. Marchenko O.V., Zolotopup Ju.M. (2017) Ocinka kredytno-investycijnoji dijajlnosti banku. [Assessment of credit and investment activities of the bank]. Naukovyj zhurnal «Molodyj vchenyj». No2v(42). pp. 283–287.

7. Pobocha K.P. (2018) Podatkove stymuljuvannja bankivskogho investuvannja v Ukraini. [Tax incentives for banking investment in Ukraine]. Prychornomorsjki ekonomichni studiji: naukovyj zhurnal. Vol. 36. pp. 99 – 202.

8. Voronkova O.M., Ghordej O.D. (2014) Suspiljno-politychni aspekty podatkovogho menedzhmentu v Ukraini. [Socio-political aspects of tax management in Ukraine]. Zbirnyk naukovykh pracj Nacionalnogho universytetu derzhavnoj podatkovoj sluzhby Ukrainy. No. 2. pp. 47–56.